

Ahilik: socio-kultural cərəyan

Nailə Əskər
AMEA Folklor İnstitutunun əməkdaşı,
filologiya üzrə fəlsəfə doktoru
e-mail: qaracantali@live.com

Açar sözlər: Azərbaycan, Anadolu, ahilik, Ahi Əvrən, sufi, sənətkar, təşkilat

"Ahi" sözünün arəbcədən tərcüməsi "qardaşım" deməkdir. Tarixən bu sözün məcazi mənası daha çox nəzərə alınmış və "igid", "comərd" mənasında istifadə olunmuşdur. Bundan başqa, "Droani-ligət-il-türk" də "aki" sözü "alınacaq, comərd, səxavətli insan" mənasında istifadə olunur (15, s.154).

Ahilik tarixinə qısa bir nəzər salsaq, ziddiyyətli məlumatlarla qarşılaşacağıq. Bəzi tarixçi və folklorçulara görə, ahilik asl adı Şeyx Mahmud əl-Xoyi olan Ahi Əvrənə (1169-1262) əlaqədardır. Bazılarına görə isə, bu cərəyanın yaşı daha qadimlərə gedib çıxır. Məşhur şərqşünas və tarixçi Aqafangel Krmski ahiliyi Türkünstan mənşəli sosial həmrəylik və nəzarət hərəkəti olaraq xarakterizə etmiş, cərəyanın XII əsrdə Türkünstandan Azərbaycana və oradan da Anadoluya yayıldığını bildirmişdir.

XII-XIII əsrlərdə Gəncədə, Xoyda, Xuvayda və Təbrizdə yayılan Azərbaycan türkləri arasında ahilik geniş yayılmışdı. Ahi Əvrən də əslən Xoyludur. Onun babalarının XI əsrdə İrana gəlmiş türkmənlərdən olduğu məlumdur. Ahi Əvrən 1207-ci ildə Qeysəriyyə şəhərinə gedərək orada dabbaxxana açmış və o dövrdə moqol istilasından qaçaraq burada sığınacaq tapmış tacir, əsnaf və sənətkarların da iştirakı ilə Anadoluda ahiliyin əsasını qoymuşdur.

Bu məqalədə ahilik sosio-mədəni, iqtisadi təşkilat olaraq təhlil ediləcək, onun bəzən siyasətə və sufiyyə meyl edən məqamlarına toxunulacaqdır. Bundan başqa, ahiliyin tarixi inkişafı və öhdəsinə götürdüyü vəzifələr haqqında da məlumat verilməkdir.

İslam dininin geniş coğrafiyalara yayıldığı VII-VIII əsrlərdən etibarən yeni dini, sosio-mədəni təşkilatlar qurulmağa başladı. İgidlik, ədalət, mərdlik kimi xüsusiyyətləri öz fəaliyyətində əks etdirən qurumlardan biri də Fütüvvət cərəyanı idi. Fütüvvət cərəyanı islamın yarandığı ilk əsrlərdən başlayaraq Suriya, İraq, İran, Azərbaycan, Türkünstan, Əndəlüs, Şimali Afrika, Misir və s. bölgələrdə geniş yayılmış, əhalinin mənəvi dəyərləri ilə səsədiyindən böyük şöhrət qazanmışdı.

Türklər islamı qəbul etdikdən sonra türk soyuna məxsus olan qəhrəmanlıqla, igidliklə birləşmiş islam əxlaqi yeni cərəyan və axınların yaranmasına səbəb olurdular. Bu cərəyanların ən məşhuru Fütüvvət cərəyanının davamı mahiyyətində olan ahilik idi.

Bu dövrdə türklərin Anadoluya gəlməsi ilə oturaq şəhər həyatında müxtəlif peşə və sənətlər inkişaf etdi. Ortaq bazar və gəlir dairəsinin təsiri ilə şəhər tacirləri və sənətkarları ümumi bir təşkilat ətrafında cəmlənmişdilər. Yeni formalaşmağa başlayan bu təşkilat inkişaf prosesində Orta Asiyadan Balkanlara qədər geniş bir coğrafiyada və əsasən türklər arasında yayılmışdır.

Ahilik dövrünün sosio-mədəni haqiqətlərindən doğulmuş, qədim türklərdə olan alplıq, ərənlilik ananasinin islam əxlaqi ilə sintezindən meydana çıxmış, ideya olaraq təsəvvüfə bağlı və əxlaqi dəyərlərə əhəmiyyət verən bir təşkilat idi. Onun yayıldığı cəmiyyətlərdə iqtisadi, sosial, hərbi, mədəni və s. funksiyalar yerinə yetirənləri, peşə adamlarını və sənətkarları öz ətrafında toplayan böyük bir qurum idi. Bu ideologiyanın təməlinə humanizim, sosial bərabərlik, sosial ədalət dayanırdı.

Ahilik tarixinə qısa olaraq nəzər saldıqda, bir sıra ziddiyyətlərlə dolu məlumatlara rast gəlirik. Bəzi tarixçilərə görə, "ahi" sözü əsl adı Şeyx Mahmud Nəsrəddin bin Əhməd əl-Xoyi (1169-1262) olan Ahi Əvrənə əlaqədardır. Bazılarına görə isə, bu qurumun tarixi daha qədimlərə gedib çıxır. Məşhur şərqşünas və tarixçi Aqafangel Krmski ahiliyi Türkünstan mənşəli bir sosial həmrəylik və

nazərət cərəyanı olaraq dəyərləndirmiş, təşkilatlanmanın XII əsrdə Türkdüstan Azərbaycan və oradan da Anadoluya keçdiyini bildirmişdir (22, s.243). XI əsrin yazılı abidələrindən biri olan "Qəbusnamə" də əhi cavanmərdlərin davranışlarına ayrıca bir bölüm həsr olunmuşdur (16, s.139-161).

XIII əsrdən başlayaraq Anadoludan Orta Şərqi və Qafqaza qədər geniş bir coğrafiyada yayılan ahiliyin, mütəxəssislərə görə, ilk birlikləri X-XI əsrlərdə Orta Asiyada qurulmuşdur. XI əsr kimi erkən bir dövrdə dahi Urmiyalı Ahi Fərəc, Ahi Əminəddin Mahmud ibn Yusuf Qacar və bir çox digər ahilər haqqında məlumat alınır. XII əsrdə yaşamış Təbrizi üləması, müridi olmuş Sadəddin Mahmud Əbülqasım oğlu Təbrizi də ahi idi. XII-XIII əsrlərdə Azərbaycanda Gəncədə, Xoyda, Xuyvada və Təbrizdə də ahilik geniş yayılmışdır.

Ahiliyin bir təşkilat məhiyyətinə ortaya çıxmadığı daha erkən dövrlərdə Yaxın və Orta Şərqi, o cümlədən Azərbaycanın bəzi böyük şəhərlərində sənətkar birliklərinin olduğu haqqında məlumatlar vardır. Fikrimizcə, iqtisadi məhiyyət kəsb etmiş bu sənətkar birlikləri ənənəsinin ahiliyin formalaşmasında ciddi təsiri və əhəmiyyəti olmuşdur. IX əsrdən başlayaraq Azərbaycanın bəzi böyük şəhərlərində də əsnaf və sənətkar "qardaşlıqları"nın (birliklərinin) təşkilatlanaraq fəaliyyət göstərdiyi tarixi bir həqiqətdir.

Bu fikrimizin ən mühüm sübutlarından biri də orta əsr Azərbaycan şəhərlərində "sənətkar qardaşlıqları"na aid olan zərgərlik, dərzilik, çörəkçilik, rəngsazlar, silahsazlar, dabbəgərlər, qəssablər, papaqçılar, dulmuşçular, sərraclər, sandıqçılar, misgərlər, dəmirçilər, nalbəndlər və s. bazarlarının olması, bu sənətlərin hər hansı biri ilə məşğul olmaq istəyənlər sənətkarın mütləq o "sənətkar qardaşlıqları"na daxil olmasının vacibliyi idi.

Ahilik dini, sosio-siyasi xüsusiyyəti ilə bərabər, sənət və peşə sahibi olan insanların bir ideya ətrafına toplayaraq mükəmməl bir təşkilat quruluşuna malik məşhur quruma çevrilməyi bacarmışdır (7, s.151-152).

"Asiyadan gəlmə sənətkar və tacir türklərin yerli tacir və sənətkarlar qarşısında duruş gətirmələri, onlarla yanaşı bilmələri ancaq aralarında bir təşkilat quraraq həmrəylik qurmaları, bu yolda yaxşı, sağlam və standart məhsul hazırlayıb satmaları ilə mümkün ola bildirdi" (5, s. 59).

"Ahi Əvrən" adı ilə məşhur olan şəxs Şeyx Nasrəddin Mahmud bin Əhməd əl-Xoyidir. Ahi Əvrən 1169-cu ildə Cənubi Azərbaycandan Xoy şəhərində anadan olmuşdur. Onun babalarının XI əsrdə İrana gəlmiş türkmənlərdən olduğu bildirilir. Təhsil almaq üçün Xorasana getmiş və Fəxrəddin Razidən din, kəlam dərsləri almışdır. Fəxrəddin Razinin böyük kəlam alimi olması, Şeyx Nasrəddin Mahmudun ondan təsəvvüfi elmləri öyrənməsi haqqında fikirlər də mövcuddur. Mükəmməl təsəvvüfi təhsilini isə Xorasana və Məvərinəndə Yasəvi dərvişlərindən almışdır. Şeyx Nasrəddin Mahmud Həcc ziyarəti zamanı Şeyx Əvhəddin Kirmani ilə tanış olaraq, onun müridi olmuşdur. Ahi Əvrən Kirmaninin qızı Fatma ilə evlənərək ailə bağları ilə də şeyxinə bağlanmışdır. Uzun illər təhsil və təlim aldıqdan

sonra Ahi Əvrən, Şeyx Kirmani ilə birlikdə Abbasi xəlifəsi Nasir Lidinullah tərəfindən Anadoluya ahilik təşkilatını qurmaq üçün göndərilmişdir.

Ahi Əvrən 1207-ci ildə Qeysəriyyəyə gələrək dabbəgəxana açmış və o dövrdə Azərbaycandan monqol istilasından qaça-raq buraya gəlmiş tacir, əsnaf və sənətkarların da iştirakı ilə Anadoluda ahiliyin əsasını qoymuşdur.

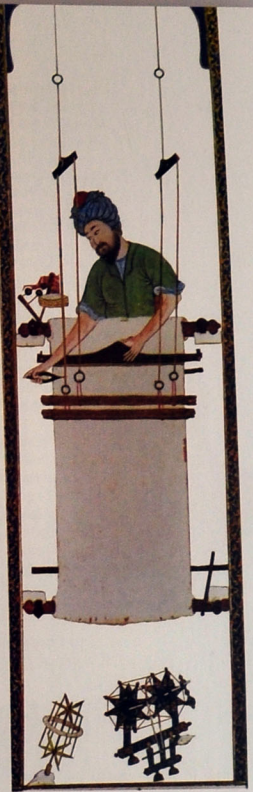
Qısa müddətdə Anadoluda çox böyük şöhrət qazanan Mahmud əl-Xoyi burada əsnafı, sənətkarları, tacirləri toplamaq, onlara xüsusi təlimlər verərək ahi təşkilatını qurmaq və cavanmərdlərə dair məlumatları yaymağa başlamışdır. Anadolu ahiləri onu özlərinə şeyx kimi qəbul edərək, ona "Ahi Əvrən" adını vermişdilər. Şeyxi və qayınatası Şeyx Kirmaninin vəfatından sonra Qeysəriyyədə qısa bir müddət yaşadığından sonra Mahmud əl-Xoyi əvvəl Konyaya, daha sonra isə Qırşəhərə getmişdir. O, burada ahiliyin nəzəri və praktik təməllərini elmi cəhətdən hazırlamış və bu haqda bir çox dəyərli əsərlər yazmışdır: "Mətaliül-iman", "Mənahüci səyfi", "Təbsirətül-mübtədi və təzkirətül-mühəci", "Yəzdani-şinəht", "Mürüddül-kifayə", "Ağazu-ənəm", "Mədhü-fakru zəmmü-dünya", "Risaleyi-ərz", "Mukatəbat bayne Sadruddin Konəvi", "Cihadnamə", "Lətəfi hikmət", "Mürşidül-kifayə", "Tərcümei əlvahi imadi", "Ət-təvəcühül-ətəmm" və s. bu əsərlərdəndir.

Şeyx Nasrəddin monqol işğalına qarşı hərbi və siyasi mübarizə aparmışdır. Belə ki, 93 yaşında onun böyük nüfuzundan qorxan monqolların ısrarlı tələblərini rədd edə bilməyən əmir Nurəddin Caca tərəfindən 1262-ci ildə Qırşəhərdə edam edilmişdir. Lakin Ahi Əvrənin qurduğu bu təşkilatın fəaliyyəti bir neçə əsr Orta Şərqi, Anadoluda və Azərbaycanda davam etmişdir.

Ahi Əvrən çıxışlarında "Ey ahi qardaşım! Alış-veriş elmini bilməyən haram loxmadan xilas ola bilməz. Haram loxma yeyən isə ibadətlərinin savabını tapa bilməz. Zəhməti həmişə boşa gədir. Sonunda böyük əzabə tutular və peşman olar" (23) deyərmiş. O, gətirdiyi hər yerdə bütün əsnafı bir araya toplayaraq çıxışlarla, nəsihətlərlə halal, doğru tərəfdarı olduğunu nümayiş etdirmişdir.

Ahi təşkilatı fəaliyyətə başladığı ilk illərdən sadəcə dabbəgərlər, sərraclər və çəkməçilər öz ətrafında birləşdirdi. Sonrakı dövrlərdə ahilik sürətlə inkişaf edərək əsnafı əhatə edən sosial və iqtisadi təşkilata çevrilmişdi. Zamanla iqtisadi və coğrafi mövqeyini gücləndirən ahilər ayrı-ayrı sənət sahələri olaraq təşkilatlanmağa başladılar. Peşələrə görə birliklər yaradaraq, bağlı olduqları zaviyyələrini qurdular. Ahilikdə hər peşənin öz piri vardı. Bu zaviyyələr Böyük Məclis vasitəsi ilə əlaqələndirilirdi. Anadoludakı bütün peşə birlikləri-zaviyyələri Qırşəhərdə yerləşən Ahi Əvrən zaviyyəsinə bağlı idi. Ahi Əvrənin xəlifəsi bütün zaviyyələrə bağlı ahilərin piri olaraq qəbul edilirdi. Peşə qollarına görə ayrılan ahi birliklərinin hər birinin öz zaviyyəsi inşa edilirdi. Zaviyyələrin tikintisində tacirlərin, qonaqların bütün ehtiyaclarının ödənilməsi nəzərdə tutulurdu.

O dövr Anadolu şəhərlərinin ortaq cəhətlərini də nəzərə alsaq, hər peşə sahəsinin özünə aid bir bazarının olduğunu söyləmək mümkündür. O əsnafın işinə cavabdeh olan idarə komitəsi və zaviyyə başçısının da iş yerli bazar daxilində yerləşirdi. Müəyyən peşə bazarı ilə yanaşı, burada ehtiyac duyulan digər peşələrin sahiblərinin də dükənləri ola bildirdi. Məsələn: çörəkçi, bərbər, nalbənd kimi peşə sahibləri hər hansı bir zaviyyəyə daxilində dükən açdıqları.

Hər peşə qolunun özünəməxsus bir sancağı və əlmdarı vardır. Ümumi olaraq bu sancaq yaşıl atlasdan olur, üzərinə ayələrlə yazılırdı. Qırmızı-ağ rəngli ipək parçanın ucunda o əsnafın əlaməti, emblemi olurdu. Məsələn, nalbəndlərin emblemi bir gülmüş nal, çəkməçilərin emblemi isə bir cüt qundura (dikdaban ayaqqağı) idi (12, s.102).

Ahilik təşkilatına daxil olmaq və daha yüksək mərtəbəyə qalxmaq üçün müəyyən mərhələlərdən keçmək lazım idi. Bu mərasimlərdə ahiliklə bağlı qayda və təlimatlara geniş yer verilirdi. Qaydalara görə, təşkilata qəbul iki mərhələ üzrə aparılırdı. İlk mərhələdə birliyi daxil olmaq istəyən əsnaf müvafiq ahi birliyinə müraciət etməli idi. Bu zaman müraciət edən adam "igid" və ya sufilərdə deyildiyi kimi, "talib" adlanırdı. İkinci mərhələdə igiddə ahiliyin prinsiplərinə uyğun xüsusiyyətlərin olub-olmadığı ciddi olaraq araşdırılırdı. Müraciətinə müsbət cavab verilən namizədlər üçün mərasim həyata keçirilirdi. Mərasimdən əvvəl həmin namizəd torağ edilir, sonra isə ona xırqa və şalvar geydirilir, belinə qurşaq (zünnar) bağlanırdı. Mərasimdən sonra halva bişirilir və qonşu şəhərlərdəki əsnafı paylanılırdı. Bu həmin namizədin ahi olduğunun elan edilməsi idi. Talib (namizəd), nim-tariyk (yola daxil olan), sahib-tariyk (yol sahibi) mərhələlərindən keçməli idi (1, s. 248).

Ahiliyə qəbul və peşə pillələri ilə daha yüksək mövqelərə keçidlə bağlı olan mərasimlərdə maraqlı məsələlərdən biri də taliblərin yerləşləri və şəyx qarşısında duruşları ilə bağlıdır. Hərəkət zamanı əvvəl sağ ayaq atılır, sonra sol ayaq onun yanına gətirilir və sağ ayağın baş barmağı sol ayağın baş barmağının üzərinə qoyulurdu. Əllər isə yənə sağ əl üstə qalacaq vəziyyətdə və barmaqlar düz tutularaq sinədə çapraz şəkildə qoyulurdu. Bu duruş "niyəz duruşu" adlandırılırdı. Bu vəziyyətdə duruş sonradan ahilərin bütün mərasimlərində həyata keçirilməyə başladı. Eyni zamanda bəktəşilik və mövləvilikdə də bu duruş forması yayıldı.

Ahi birlikləri iqtisadi cəhətdən sərbəst idilər, onlar büdcə və sənədiqə malik təşkilatlar idi. Bu sənədiqədən zavıyyətlərdə işləyənlərə, müəyyən işləri yerinə yetirən xidmətçilərə, səfərdə olan tacirlərin, əsnafın ailələrinə məaş ödənilirdi. Ahi əsnaf birlikləri, müasir terminlə desək, yaşlılıq təqaüdü, yetim və dul məaşi verən, şəhərləşmə, yolsalma, ev təmiri, su çəkilməsi kimi bələdiyyə xidmətləri həyata keçirən, bundan başqa, müasir bankların vəzifələrini də icra edən, müəyyən büdcəyə malik qurum idi. Xeyriyyəçilik və sosial təminat mənbəyi olan büdcə ilə maddi vəziyyəti yaxşı olmayan əsnafa, şikast və xəstələlər kömək edilirdi. Bütün bu xərclərdən sonra qalan pul əsnafa kredit olaraq verilir.

Ahilərin geniş təsvirini verən səyyahlar onların fiziki cəhətdən güclü olduqlarını, kəmərlərində uzun xəncər daşdıqlarını yazırdılar. Məraşli səyyah İbn Battuta "Səfarnamə"ində ahilə haqqında məlumat verir: "Onlar bütün Türkmən və Rind vilayətlərində, hər kənddə və hər şəhərdə yaşayırlar. Və dünyada qəriblərə onlar qədər səmimi yanaşan, aqları doyurmaq üçün onlar qədər çalışın, möhtacları dərindən onlar qədər qalan, zəlimlərin əllərini kəsən adamlar tapmaq mümkün deyil. Gənclər, subaylar və yalnız adamlar arasından öz namizədlərini seçən insanlara "ahilər" deyilir" (13, 204: 312). Ahilərin özəl musiqisi, geyimləri və silahları vardı. Gənc ahilər tünd göy şalvar, yaşıl kəmərlər geyinir və xəncər qurşanırdılar.

"Ahilik islam inancı ilə türk adət-ənənələrini bir vəhdət halında özündə əks etdirən düşüncə sistemidir. Bu düşüncə sistemində insan amili mərkəzdədir; hər şey onun dünya, axirət xoşbəxtliyi üçün düşünülmüşdür. Həç bir şeyə "əşrafiməxluqat" qəbul edilən insandan daha çox dəyər verilməz. Bu anlayış ahiliyin bütün fəaliyyət istiqamətlərində hakim olan bir ünsürdür" (9, s. 17).

Ahilik təşkilatının konstitusiyası savıyyəsinə əxlaq qaydaları hazırlanmışdır. Sosial həyatda, cəmiyyətdə tətbiq olunan, su içərkən, yemək yeyərkən, hamma gedərkən, alış-veriş edərkən və s. hallarda necə davranmaq lazım olduğu bu qaydalarla tənzimlənirdi. Bu qaydaların ümumi sayı bəzi mənbələrdə 740 olaraq göstərilir. Ahiliyin yüksək savıyyələrinə çatmaların bu qaydaların hamısını, yeni bəzələr bir ahinin isə bu qaydalardan ən azı 124-nü bilməsi və tətbiq etməsi lazım idi.

Ahilər arasında sənət əxlaqına çox ciddi yanaşılmış, usta, qalfa, çıraç (şeyird) əlaqəsi davam etmişdir. Bu əlaqə mənavi bağlarla bir-birinə bağlanmışdır; idarə heyətindən nəzarətində davam edirdi. Ahi Baba vəkilləri yalnız ustanın deyil, qalfa və çıraqların da haqlarını qorumaq idi. "Əti sənin, sümüüyü mənim" düşüncəsi ilə ustanın yanına verilən çıraç (şeyird) sənətdə irəliləyir, zamanla qalfa və usta olurdu. Ahi təşkilatının ciddi nizam-intizam çərçivəsində idarə olunması nümunə olaraq qəribə bir üsulu göstərmək kifayətdir: çıraqların işlətdiyi cinayətlərə görə bəzən onun ustasına cəza verilir.

Ahi Baba vəkilli ahilərin dini lider vəzifəsini də öhdəsinə götürmüşdü. Ahi əxlaqında işləmək, çalışmaq da bir ibadət forması idi. Onlar iş yerlərini ham da ibadət yerləri kimi qəbul edirdilər. Ahilikdə əsnafın işlətdiyi dükən və emalatxanalar zavıyyə, takka, hətta məscid qədər müqəddəs idi. Halallıq və təmizlik, cəmərdlik və qənaət ahinin əsas fəaliyyət prinsipi idi. Burada həqiqi qaya halal qazanandır. Hər səhər bazarda dükənlər açıldığı zaman biri hamı üçün yüksək səslə dua edər, sonra dükənlər "Bismillah" ilə açılırdı. Hiyləli, keyfiyyətsiz iş görmək, ümumi nəzarətdə təyin olunduğundan artıq pul almaq, təqdim edilən cinayət hesab edilir, düzgün olmayan tərəzi istifadə edənlər cəzalandırılırdı. Satış keyfiyyətsiz mal çəxarıldığı müəyyən ediləndə, o təclii piçaxtadan yığılır, bu malı satan və istehsal edən şəxslər isə peşədən uzaqlaşdırılırdı.

Səlcuqlu dövründə Azərbaycanda və Anadoluda intibah dövrü yaşayan ahilər bu xanadanın dəstək və xoş rəftarı sayəsində böyük inkişaf yolu keçmişdilər.

Mülki əhalinin silahdaşına icazəsi olmadığı dövrlərdə belə, Səlcuqlu sultanları ahilərə xəncər daşımaq üçün icazə vermişdilər. Ahilər eyni zamanda Səlcuqlu dövründə sosial asayiş qorumaq üçün "Şurta" (müasir polis) təşkilatına kömək edirdilər. Bundan başqa, bu dövlətin qanunlarına görə, hökmdar ölkədə olmadığı zaman ahilər dövləti idarə edə bilirdilər. "Ahi qüdrəti ölçüsündə gələn-gedənə xidmət edər, geyindirir, altına minik çəkar, davranışları, buyruqları yenilə bir hökmdarı andırar" (13, s. 336).

Ahi insan ideali və insan xəyalı sufilərin "kamil insan" tipinə yaxındır. Ahinin yetişməsi, peşəsi və dini təhsili cəmiyyət üçün doğru, dürüst, halal yeyən, harama əl vurmayan insanın yetişməsi demək idi. Ahilər nəfsini tərbiyə etməklə, özünü dərək etməklə elm, ağıl və iradə yolu ilə kamilləşərək məqsədlərinə çatacağına inanırdılar. Bu əxلاق sistemi onları təsəvvüfi inancılarla yaxınlaşdırırdı. Ahinin kamil insan olmasının yeganə yolu doğurluq və etibar idi. İbn Battuta bu davranışları öz gözlərlə görüb təyin etməsinə belə yazır: "Mən dünyada onlardan daha gözəl davranan kimsə görmədim" (13, s. 133).

Qeyd: Yazıda *memar Fəxrəddin Miraləyin XVI əsrə aid Təbriz məktəbi miniatür-lərindən seçmələrindən istifadə olunmuşdur.*

Mənbələr:

1. Azərbaycan Sovet Ensiklopediyası. X cildə. IV c. Bakı: ASE Baş redaksiyası, 1980.
2. Babayev Y. Təriqət ədəbiyyatı: sufizm, hürufizm. Bakı: Nurlan, 2007.
3. Bayram M. Ahi Evren, Tasavvufi Düşüncenin Esasları. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayını, 1995.
4. Bayram M. Tarihini İşığında Nasreddin Hoca və Ahi Evren. İstanbul: Bayrak Matbaası, 2001.
5. Çağatay N. Bir Türk Kurumu Olarak Ahilik. Ankara: Ankara Üniversitesi İF Yayınları, 1974.
6. Ebu Abdullah Muhammed İbn Battuta Tanci. İbn Battuta Seyahatnamesi (Çeviri: A.Sait Aykut), C. I. İstanbul: YKY, 2004.
7. Əhməd Ə. XII-XV əsrlərdə Azərbaycanın mənəvi mədəniyyəti. Bakı: "Elm", 2012.
8. İkinci Y. Ahilik və Meslek Eğitimi, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları. İstanbul, 1990.
9. İkinci Y. Ahilik. Ankara: Sistem Ofset, 1991.
10. Ferhat E. Ahilik və Ahilik Kültürünün İktisadi Hayatımızdaki Anlam ve Önemi //II. Uluslararası Ahilik Kültürü Sempozyumu Bildirileri. Ankara: 1999.
11. Qacar Ç. Qədim və orta əsrlər Azərbaycanın görkəmli şəxsiyyətləri. Bakı: "Nica", 1997.
12. Gürata M. Unutulan Adətlərimiz və Loncalar. Ankara: Tisa Matbaacılık, 1975.
13. İbn Battut'a Göre Anadolu'nun Sosyal-Kültürel və İktisadi Hayatı ile Ahilik. Ankara: Sistem Ofset, 1993.
14. Karasoy Y. Ahi Kelimesi ve Türk Kültüründe Ahilik // Türkiye Araştırmaları Dergisi. 2003.
15. Kaşğari M. Divani-Lügət-it-türk. Dörd cildə, I cild /Tərcümə edən və nəşrə hazırlayan: Əskər R. Bakı: Ozan, 2006.
16. Keykavus bin İskender. Kabusname (İlyasoğlu Mercimek Ahmed) II cilt. İstanbul: Tercüman.
17. Mehdi N. Ortaçağ Azərbaycan estetik mədəniyyəti. Bakı: 1986.
18. Nihat Ç., Rüstü Y. Evrensel Değerler Açısında Ahi Evrenin Didaktik Anlayışı ve Türk Mesleki Eğitim Sistemine Yansımaları // I. Ahi Evren-ı Veli ve Ahilik Araştırmaları Sempozyumu I. Kırşehir: 2005.
19. Soykut R. H. İnsanlık Bilimi: Ahilik. Ankara: 1980.
20. Tarım C. H. Tarihte Kırşehir-Gülşehir. İstanbul: Yeniçağ Matbaası, 1984.
21. Türkoğan O. Türk Tarihinin Sosyolojisi. İstanbul: Hasret Yayınları, 1988.
22. Крымский А. Е. Низами и его современники: (К 840-летию Низами Гянджеви). Баку: ЭЛМ, 1981
23. <http://az.wikipedia.org/wiki/%C6%8Fxlil>

Naila Asker
PhD in Philology

Akhism: Socio-cultural organization

Key words: Azerbaijan, Anatolia, Akhism, Ahi Evren, Kayseri, tradesmen, craftsmen, organizations

Summary

The development of different professions and the arts in built city life with the impact of common market and income circle city traders, shopkeepers and craftsman began to unite around the general name - Ahi organization. Although the meaning of "Ahi" word is known as "bro" in Arabic, more metaphoric meanings of this word was considered as "valiant", "generous". If you put a brief overview of the history of Ahi we able to find full of contradictions information. According to some historians and folklorists Akhism begins with Ahi Evren which is the real name Sheikh Mahmud Hoi (1169-1262) and according to others the age of this organization is based on more ancients. Famous song scientists and historians AgafangelKrimski has been described Akhism as a social solidarity and control movement belonging to Turkestan origin and stated that this organization crossed from Turkestan to Azerbaijan and from there to Anatolia in XII century.

Akhism was very widespread among Azerbaijani Turks in Ganja and today's in the cities of Iran Azerbaijan as Hoi, Huvay and Tabriz in XII-XIII centuries. AhiEvren is also originally from Hoi. His grandfathers also known as Turkmen which have come to Iran in XI century. Ahi Evren came to Kayseri and has opened a leather workshop in 1207 and with the participation of merchants, tradesman and craftsmen which fled from Azerbaijan by Mogul invasion founded Akhism in Anatolia.

In this article Akhism will be discussed as a socio-cultural and economic organization, politicized and floating aspects of the Sufism will be contacted. Also Akhism's history, development, and information about the undertaken tasks will be given.

Найла Аскер
доктор философии по филологии

Общество Ахи: социокультуральное течение

Ключевые слова: Азербайджан, Анатолия, общество Ахи, Ахи Эврен, суфизм, ремесленники, организация

Резюме

Слово «ахи» в переводе с арабского языка означает «брат мой». Но в большей степени это слово представлялось в переносном смысле и использовалось как «доблестный», «великодушный». Если сделать краткий экскурс в историю общества Ахи, то можно столкнуться с противоречивой информацией. По мнению некоторых историков и фольклористов, общество Ахи связано с Ахи Эвраном (1169-1262) (его настоящее имя Шейх Махмуд эль-Хойи). Другие же считают, что данное течение своими корнями уходит в более далекое прошлое. Известный востоковед и историк Анафангел Крымский характеризовал братство Ахи как общество социальной солидарности и контроля туркестанского происхождения, утверждал, что оно в XII веке стало распространяться из Туркестана в Азербайджан - и оттуда в Анатолию.

В XII-XIII веках движение Ахи широко было развито среди азербайджанских тюрок в Гяндже, Хое, Хувайре и Тебризе. Ахи Эвран также родом из Хоя. Известно, что его прапрадед-туркмены в XI веке прибыли в Иран. В 1207 году Ахи Эвран приехал в город Кыршехир, где открыл кожевенную мастерскую и вместе с купцами и ремесленниками, которые бежали от монгольских захватчиков, заложил в Анатолии основы общества Ахи.

В статье анализируются социокультурные и экономические аспекты этого сообщества, затрагиваются некоторые моменты, связанные с политикой и суфизмом, приводятся сведения об его историческом развитии и взятых на себя обязательствах.

